

Grunnlovsforslag nr. 16

(2007–2008)

Grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen og Finn-Erik Vinje, vedtatt til fremsettelse av Carl I. Hagen

Dokument nr. 12:16 (2007–2008)

Grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen og Finn-Erik Vinje, vedtatt til fremsettelse av Carl I. Hagen, om språklig fornyelse av Grunnloven

Til Stortinget

BAKGRUNN

Grunnloven foreligger i et foreldet språk, og teksten kan av den grunn være vanskelig tilgjengelig for mange mennesker i dag. Dette gjelder ikke bare for de gamle bestemmelser med forankring i 1800-tallet, men også for nye. Ifølge etablert praksis skal nemlig nye grunnlovsbestemmelser formuleres i samme gammeldage språkform.

Det står imidlertid ingenting i Grunnloven om hvilken språkform nye bestemmelser skal utformes i.

Grunnlovens ortografi har – i motsetning til hva mange tror – ikke stått uendret siden 1814. De som utformet grunnlovsforslag på 1800-tallet, skrev stort sett slik man på det aktuelle tidspunkt var vant til å skrive i juridisk-administrativ og parlamentarisk prosa. De fulgte altså ikke til punkt og prikke den rettskrivning og den grammatikk som forelå i Grunnloven av 1814 (den i mai eller den i november). Grunnlovs-konservatisme hva *innholdet* angår, gjorde seg gjeldende alt i 1820-årene, men konservatismen fikk ikke samme krevende *språklige* uttrykk på 1800-tallet som i det neste århundre.

I 1903 ble det imidlertid gjennomført en oppdatering av skrivemåten av en rekke ord i Grunnloven, samtidig som man fjernet noen grammatiske inkonsekvenser som var kommet inn i lovteksten på 1800-tallet. I en del tilfeller hadde 1800-tallets grunnlovsvedtak innført former som var mer moderne enn man fant passende i 1903, og så restituerte man de gamle formene.

Med justeringen i 1903 ble språket i Grunnloven løftet nærmere samtidens ortografi, men loven beholdt noen språktrekk som gjennomgående var fremmede for det alminnelige lovspråket fra samme tid, f.eks. flertallsbøyning av verb. Revisjonen i 1903 var forsiktig; grammatikken og vokabularet i den overleverte teksten ble beholdt.¹

Sammenfatningsvis kan man si at Grunnlovens språk, slik det ble lagt til rette i 1903, og slik det foreligger i vår gjeldende Grunnlov, svarer til skriftspråket i beslektede genre i Norge i siste tredjedel av 1800-tallet. På de fleste punkter er Grunnlovens språk etter justeringen i 1903 i harmoni med den juridisk-administrative og parlamentariske språkpraksis i dette tidsrom.² De som gjennomførte revisjonen i 1903, ville at Grunnloven skulle oppebære et konservativt språk; loven skulle fremtre i det hevdede skriftspråk – men med en viss åpning for det nye som hadde funnet inngang i edlere stil.

Språkformen i Stortingets grunnlovutgave fra 1903 har gjennom hele 1900-tallet vært betraktet som normen for utforming av nye grunnlovsbestemmelser, og forslagsstillerne har nesten alle lagt vinn på å følge den normen. Et grunnlovsforslag som i språklig henseende avviker fra 1903-teksten, har på 1900-tallet gjennomgående vært ansett for å være feilaktig utformet.³

1. Bibelspråket (Det nye testamente) gjennomgikk på samme tid en lignende språklig fornyelse.

2. En bredt anlagt beskrivelse av grunnlovsspråket på historisk bakgrunn er å finne i Finn-Erik Vinje: *Frihetens palladium – i språklig belysning: Om språket i Grunnloven* – utarbeidet på oppdrag av Stortingets presidentskap og utgitt av Stortinget i 2002.

3. I brev til stortingsrepresentantene og partigruppene på Stortinget 28. april 2008 forutsetter imidlertid stortingspresident Thorbjørn Jagland at forslag om nye bestemmelser kan – når forslagsstilleren uttrykkelig ber om det – utformes i moderne språk. Se note 5.

En del språklige feil som var kommet inn i loven siden 1903, ble således rettet da Stortinget i 1914 og 1921 lot utgi nye utgaver av Grunnloven. Så sent som i 2006 vedtok Stortinget enstemmig et grunnlovsforslag om en rekke språklige rettelser i til sammen 15 paragrafer under henvisning til 1903-normen. I 2008 innleveres et grunnlovsforslag med fire rettelser i den gjeldende teksten. Jf. kapitlet "Nasjonalklenodium", s. 3.

Man finner imidlertid neppe tilfeller der et grunnlovsforslag er blitt *avvist* under henvisning til rettskrivningsfeil eller andre formelle språkfeil.⁴

Etter hvert som tiden går, er Grunnlovens språkform blitt mer og mer fremmed for stortingsrepresentanter og andre som utformer forslag om nye bestemmelser eller endringer av gamle. Dette har medført at mange forslag, og dermed også grunnlovsvedtak, har inneholdt språklige feil. Dels har moderne rettskrivning og grammatikk vært brukt i tilfeller der dette strider mot 1903-normen, dels forekommer såkalte hyperkorrekte former, dvs. ord og uttrykk som ser gammeldage ut, men som ikke harmonerer med normen.

Det krav – eller rettere: den sedvane – at grunnlovsforslag skal utformes i henhold til korrekt 1903-norm, har vist seg vanskelig å imøtekomme på en tilfredsstillende måte.

Å gjøre 1903 om igjen

Nå, godt og vel hundre år etterpå, kan det være på tide med en varsom språklig ansiktsløftning *ad modum* 1903.

Følgende språkhistoriske forhold må imidlertid presiseres: Avstanden mellom skriftspråket i 1814 og den alminnelige juridisk-administrative skrivepraksis nitti år etterpå var betydelig mindre enn avstanden

⁴ Henrik Ameln konstaterte i en stortingsdebatt i 1932 at "I gamle dager var det så at selv rettskrivningen skulde være i orden. Man var sterkt i tvil om hvorvidt man kunde benytte forslaget, hvis der for eksempel ikke var benyttet flertallsformer av verbene. Nu er man kommet bort fra det". Presidenten, C. J. Hambro, bekreftet dette ved samme anledning: "Stortinget har nu i en rekke av år avlagt den praksis å avvise forslag på grunn av lett påviselige skrivfeil [sic!], rettskrivningsfeil eller kommafeil." (St.tid. 1932, s. 22 f.) Ved et par anledninger i mellomkrigsårene og i 1948 fremsatte Ameln selv en rekke grunnlovsforslag i delvis modernisert språkform, dvs. en usystematisk blanding av gamle og nye elementer (f.eks. *Stortinget* uten *th*, *riket* med *k*, *utøvende* med *t*, liten forbokstav i fellesnavn – men flertallsbøyning av verb (*de gjelde*), *aa* istf. *å*). Han påpekte generelt om Grunnlovens språk at "Selve sprograkten burde kunne undergis en modernisering ved leilighet" (Dokument nr. 20:1 (1948), s. 4. Ameln tenkte seg en gjennomgripende språklig fornyelse, men noe initiativ er ikke blitt tatt siden. De moderne innslagene i Amelns forslag ble ikke kommentert eller brukt som grunnlag for å fraråde at forslagene hans ble vedtatt.

mellom 1903-normen og dagens norske skriftspråk. En lesevant person omkring århundreskiftet var fortløpig med den ortografi og grammatikk han møtte i Grunnloven etter justeringen i 1903. Siden da har språkutviklingen skutt fart, og språket i 1903-utgaven fortoner seg for de fleste av dagens nordmenn som fremmedartet og vanskelig å forsere.

Den språklige fornyelse i nærværende forslag (i det følgende kalt *forslaget*) gjør "1903 om igjen", men hvis den skal bety noen reell lettelse for dagens lesere, kan den ikke utelukkende holde seg til det ortografiske; enkelte morfologiske, syntaktiske og leksikalske justeringer må gjøres.

I forslaget fremstår grunnlovsteksten fortsatt i en lett konservativ, verdig eller høytidelig språklig form. Men vi tar altså hensyn til vår tids lesere ved å fjerne noen av de aldersmerker fra 1800-tallet som overlevde revisjonen i 1903 og senere er beholdt. Jf. nedenfor, s. 4 ff.

Nasjonalklenodium

Grunnloven er ikke bare det øverste rettslige grunnlaget for vårt statsstyre, den spiller også en viktig representativ rolle – den er et klenodium av stor nasjonal symbolverdi.

Det er en utbredt oppfatning at en tekst av slik dignitet skal behandles med respekt og pietet, og det er ikke akseptabelt at den skal inneholde inkonsekvenser og språklige feil.

I 2006 vedtok derfor Stortinget enstemmig et grunnlovsforslag (Dokument nr. 12:8 (2003–2004)) som inneholdt språklige rettelser i 15 paragrafer. Etter at dette forslaget ble vedtatt, fremtrer Grunnloven nå som et språklig mer enhetlig dokument enn før. Det gjenstår bare få avvik fra 1903-normen.

Men det kan nevnes at så sent som i 2007 vedtok Stortinget et grunnlovsforslag (Dokument nr. 12:1 (2003–2004)) med en språklig feil. Preposisjonen *mot* (§ 30) var i farten skrevet slik og ikke *mod*, som ville være riktig grunnlovsspråk. Den feilaktige skrivemåten forekom i forslaget og var bekjentgjort i trykken, så selv om feilen ble oppdaget før stortingsbehandlingen, var det for sent å rette den.

Dermed vedtok Stortinget – med vitende og vilje – forslaget med den feilaktige ordlyden. Og ettersom språklige rettelser etter rådende oppfatning er å betrakte som grunnlovsendringer, må rettelser *mot* til *mod* vedtas i de former som Grunnloven selv krever for grunnlovsforslag.

At de som utarbeider nye grunnlovsbestemmelser, skal beherske korrekt grunnlovsspråk og mestre alle grammatiske og ortografiske detaljer fra 1800-tallet, er en urealistisk fordring. Stortingets presidentskap har trukket konsekvensen av en slik erkjen-

nelse og i 2008 instituert en ordning med obligatorisk språklig kvalitetssikring av grunnlovsforslag.⁵

Språklige rettelser er å betrakte som grunnlovsforandringer

Den rådende oppfatning i dag er som nevnt at enhver språklig rettelse, selv den mest ubetydelige, er å betrakte som endring av Grunnloven og må behandles i samsvar med Grunnloven § 112.⁶

Slik har det ikke alltid vært. Den språklige justeringen i 1903 ble ikke uttrykkelig vedtatt av Stortinget i noen form, og slett ikke i de spesielle formene som gjelder for grunnlovsendringer.⁷

En del språkfeil ble likeledes rettet da Stortinget i 1914 og 1921 lot utgi nye utgaver av Grunnloven. Det ble oppdaget at det siden 1903 var innkommet noen feilaktige verbformer, og i 1914 og 1921 sørget man for at de korrekte formene kom på plass. Som i 1903 skjedde disse justeringene uten formell grunnlovsendring.⁸

Mindre fremmedartet, mer tilgjengelig

Nærværende forslag går som nevnt ut på å gjøre "1903 om igjen" vel 100 år etter. Grunnlovsteksten løftes nærmere opp mot vår tid ved at det foretas en del endringer i tegnsetting, ortografi, bøyninger, vokabular og unntaksvis syntaks.⁹

Tekstens særegne høytidelige preg er imidlertid ivarettatt, og mange gloser som ikke hører til det dagligdagse ordforråd, er bevart. Eksempler er nevnt nedenfor.

5. Jf. brev fra stortingspresident Thorbjørn Jagland 28. april 2008 til stortingsrepresentantene og partigruppene. Unntatt fra kravet om slik språkkontroll, skriver presidenten, er "forslag som bare går ut på å oppheve bestemmelser i Grunnloven og forslag som forslagsstilleren uttrykkelig ønsker fremlagt for Stortinget i moderne språkdrakt" (uthevet her). Her fremgår det at grunnlovsforslag ikke nødvendigvis må være utformet i konvensjonelt "grunnlovsnorsk" når de fremsettes; de kan like gjerne ha moderne språkdrakt. Dette er nytt. Det er visstnok skjedd bare et par ganger på 1900-tallet (jf. note 4) og aldri på 2000-tallet hittil at grunnlovsforslag er fremsatt i moderne språk. Høsten 2008 blir det imidlertid innlevert noen forslag der teksten foreligger i to språkversjoner, én i konvensjonelt grunnlovsspråk og én i moderne språk.

6. I 2004 uttalte Stortingets presidentskap at "også rent språklige endringer i Grunnlovens tekst [krever] fremsettelse av formelt grunnlovsforslag og behandling i samsvar med § 112". Kontroll- og konstitusjonskomiteen har sluttet seg til dette, jf. Innst. S. nr. 74 (2005–2006), s. 4. Jf. Eivind Smith: *Konstitusjonelt demokrati* (2008), s. 96, note 19.

7. Jf. Finn-Erik Vinje: *Frihetens palladium – i språklig behyning* (2002), s. 38 f.

8. Finn-Erik Vinje, *ibid.*, s. 70 f.

9. Den tekst som ligger til grunn for forslaget, er Grunnloven slik den kommer til å lyde etter de endringer som treer i kraft 1. oktober 2009.

Det edsformular som kongen ifølge § 9 skal holde seg til når han tiltrer regjeringen, og som stammer fra 1814, er hva språket angår, siden blitt stående praktisk talt urørt (i 1903 ble imidlertid *Constitution* til *Konstitution* og *saa sandt* til *saasandt*). Bortsett fra noen grafiske endringer (bl.a. *at>å*, *Love>lov*¹⁰) er ordlyden i edformularet bevart i nærværende forslag.

Dessuten kan nevnes at det formular som ifølge § 81 skal ledsage kongens lovsanksjoner, er identisk med 1814-versjonen (november). I nærværende forslag er noen ordformer forsiktig modernisert, men formelpreget er bevart.¹¹

Som i 1903 er dessuten en del språklige inkonsekvenser fjernet, slik at lovteksten fremstår som mer enhetlig enn før. I den någjeldende Grunnloven er det eksempelvis henvist til kjønnsnøytralt substantiv ved hjelp av tvillingpronomenet *han eller hun*, men iblant står det med omvendt rekkfølge *hun eller han*, eller også bare *han*. Her gjennomfører forslaget *han eller hun* (*Forbryteren kan velge om han eller hun vil mota kongens nåde* (§ 20)). Det kan i denne sammenheng nevnes at *Varamænd* (§ 58), *Varamand* (§ 65) er avløst av henholdsvis *vararepresentanter* og *vara-representant*.

Under utarbeidelsen av forslaget er det altså fjernet en del av de aldersmerker som gjør teksten vanskelig tilgjengelig for dagens nordmenn. En vesentlig gevinst ved en slik modernisering er at de som heretter skal fremsette grunnlovsforslag, ikke behøver å mestre et skriftspråk med røtter i 1800-tallet.

Ingen substansielle endringer

Det er en klar forutsetning for forslaget at Grunnlovens meningsinnhold ikke på noe punkt skal forskyves; intensjonen er at revisjonen holder seg strengt innenfor rammen for en *språklig-formell* justering.

Om nødvendig kan Stortinget i forbindelse med et eventuelt vedtak om en gjennomgripende språklig justering fastslå uttrykkelig at foreliggende justering utelukkende er av språklig art, og at ingen realitetsendringer er foretatt. For øvrig vil jo enhver tolkning

10. Tegnet > betyr 'omskrives med; blir til'.

11. En nærmere undersøkelse bringer for dagen at Grunnloven § 81 uten noe formelt vedtak er blitt modernisert på en rekke punkter (ortografisk, morfologisk og leksikalsk) når lover skal utferdiges. I Norsk Lovtidend 1972, s. 266 er ordlyden slik: "Vi OLAV, Norges Konge, gjør vitterlig: at Oss er blitt forelagt Stortingets vedtak av 15. februar 1972 sålydende: (...) Ti har Vi antatt og bekreftet, liksom Vi herved antar og bekrefter samme som lov under Vår hånd og rikets segl." Her er det en rekke avvik fra Grunnlovens tekst, eksempelvis *Oss* istf. *Os*, *ti* istf. *thi*, *sålydende* istf. *Saalydende*, *antatt* istf. *antaget*, *bekreftet* istf. *bekræftet*, *rikets* istf. *Rigets*. Man kvier seg heller ikke for å bytte ut ord og skriver *vedtak* istf. *Beslutning*. Statsministerens kontor opplyser (august 2008) på min henvendelse at man nå er gått tilbake til å bruke den formel som Grunnloven § 81 anviser – til punkt og prikke.

av lovens paragrafer uansett måtte skje i lys av den juridiske tradisjon.¹²

Det har altså vært retningsgivende for arbeidet med nærværende forslag at den språklige fornyelse ikke skal berøre meningsinnholdet. Hvis en slik risiko anses for å foreligge, avstår vi fra å endre og beholder i stedet ordvalget i den gjeldende Grunnloven. Man kunne eksempelvis overveie å erstatte *pinligt Forhør* (§ 96) med *tortur under forhør*, ettersom *pinlig* i den her tilskitete betydning er helt fremmed i dagens språk. Men siden det kan reises tvil om hvorvidt omskrivningen dekker nøyaktig samme realforhold, har vi valgt å avstå fra å foreslå endring.

Et annet eksempel er *bestandig* i § 101 (*bestandige innskrenkninger*). Uttrykket er bevart i forslaget, selv om ordet i denne adjektivfunksjonen er fremmed eller ukjent i dagens norsk.¹³

Her kan også nevnes at Grunnlovens bruk av modale hjelpeverb som *bør*, *må* og *skal* er blitt stående urørt.

I dagens Grunnlov har alle substantiver i henhold til gammel skriveskikk stor forbokstav. I forslaget har de substantiviske fellesnavnene fått liten forbokstav, i samsvar med moderne norsk.

I den någjeldende Grunnloven står *Kongen* med stor forbokstav overalt, enten det er tale om institusjonen *Kongen i statsråd* eller personen. Det har fra tid til annen vært diskutert om hvorvidt *Kongen* i enkelte paragrafer i den nå gjeldende tekst refererer til *Kongen i statsråd* eller til personen.¹⁴ Nærværende forslag rommer ingen tolkning, men følger simpelthen praksis i den gjeldende tekst – bortsett fra at *kongen* i forslaget har liten forbokstav overalt. Likeledes *dronningen*.

Etter at kvinnelig arvefølge til tronen ble innført i 1990, er *Prins* på mange steder i den gjeldende Grunnloven erstattet av *Prinsesse eller Prins* (men også i omvendt rekkefølge: *Prins eller Prinsesse*). I

12. Det er normalt språkbruken på tilblivelsestiden for den aktuelle grunnlovsbestemmelsen som må tas som utgangspunkt for tolkningen. Jf. Johs. Andenæs & Arne Fliflet: *Statsforfatningen i Norge* (10. utg. 2006): "Når grunnloven bruker ordet "bør", f.eks. i § 100 om trykkefrihet og i § 105 om ekspropriasjonserstatning, betyr det oftest "skal". Uttrykket "politi" i grl. § 17 har en meget videre betydning enn i dag" (s. 47).

13. Dessuten er det spørsmål om hvorvidt *bestandig* (*bestandige Innskrenkninger i Næringsfriheten* (§ 91)) her refererer til evigvarende innskrenkninger eller om også *varige* (i motsetning til *midlertidige*) innskrenkninger rammes. Jf. Arne Fliflet: *Grunnloven. Kommentartutgave* (2005), s. 437, m. henvisninger.

14. I den någjeldende Grunnloven står det i § 36 at *Kongen* (stor forbokstav) skal gi samtykke når en arveberettiget prinsesse eller prins skal gifte seg. Etter tradisjonen har det vært vanlig å betrakte ekteskapsinngåelsen som det har vært overlatt til kongen personlig å ta stilling til. Jf. Arne Fliflet: *Grunnloven. Kommentartutgave* (2005), s. 206 m. henvisninger.

§ 21, som handler om adgang til å bekle sivile embeter, står imidlertid *Prins* alene: *De kongelige Prinser maa ei beklæde civile Embeder*, slik ordlyden har vært siden 1814. Kanskje kan man anta at det skyldes en forglemmelse når prinsessene ikke er nevnt i paragrafen,¹⁵ men nærværende forslag lar naturligvis ordlyden være urørt og nøyer seg med en ortografisk fornyelse: *De kongelige prinser må ikke bekle sivile embeter*.

Språklig justert er også de såkalte "sovende" paragrafer, som altså fortsatt kan sove – om enn i nyere nattdrakt. Det gjelder eksempelvis § 98 om sportler og § 103 om fristed for dem som går konkurs.

Moderat-konservativ variant av dagens skriftnorm

Ettersom Grunnloven skal bevare et lett gammel-dags, verdig preg, velger forslaget en moderat-konservative variant av moderne skriftspråk, dvs. skrive-måter og bøyninger som kan sies å være de dominerende i alminnelig skriftspråk fra 1900-tallet, og som ennå er det.

At teksten bærer et moderat-konservativt preg, fremgår bl.a. av eksempler som *frem*, *fremtiden*, *fremlegge*, *fremsette* og andre sammensetninger med *frem-*), *så fremt*, *deltager* (ikke *deltaker*), *antagelse* og *iakttagelse* (ikke *iakttakelse*), *adskillig* (ikke *at-skillig*), *adskilles* (ikke *atskilles*). Forslaget har imidlertid gjennomført en del skrivemåter som er innført gjennom offentlige rettskrivningsreguleringer på 1900-tallet og har vunnet innpass i nær sagt all skriftspråklig praksis, f.eks. *språk*, *etter*, *gjennom*, *mellom*, *nå*, *seg*, *noen*, *gagnlig*. Jf. nedenfor (kapitlet "Ortografi, tegnssetting").

Vokabularet

Siden det her legges til grunn at Grunnloven skal tre frem i en arverdig drakt, har forslaget beholdt en rekke mer eller mindre alderdommelige gloser fra den någjeldende teksten, idet disse ikke er betraktet som avgjørende anstøtsstener for forståelsen, men nok kan formidle inntrykk av at man står overfor en tekst med røtter i fortiden. Her er noen eksempler nevnt i fleng (med den skrivemåte som er brukt i forslaget):

antagelse (f.eks. *antagelse av en lovbeslutning*), *innvånere*, *hoffstat*, *billige*, *beføyelser*, *beskikke*, *betimelig*, *forbundet til*, *innseende*, *deliberasjon*, *kongestamme*, *landallmuen*, *allmennvesenet*, *regalier*, *overordentlig*, *tarv*, *tilstedes*, *forbryte* (i betydningen 'miste et gode', jf. § 104)

15. Men se Arne Fliflet: *Grunnloven. Kommentartutgave*, s. 153: "Det er ikke uten videre gitt at bestemmelsen kan gis analogisk anvendelse på prinsessene, selv om de er arveberettiget til tronen."

Også en hel del andre tradisjonspregede ord, fortrinnsvis formord eller ord med sammenbindende grammatisk funksjon, er bevart i forslaget: *hvormed* (og andre sammensetninger med *hvor-*), *derom* (og andre sammensetninger med *der*), *hertil* (og andre sammensetninger med *her-*), *hvis* (relativt pronomen), *dog, således, ei* (f.eks. *eller ei, ei heller*), *henregnes*. I frasen *på hinannen følgende* er det alderdommelige pronomenet *hinannen* blitt stående. Relativpronomenet *der* er imidlertid betraktet som så gammeldags at det er sløyfet i forslaget (avløst av *som*).

I den formelpregede teksten i § 81 er det begrunnende adverbet *ti* bevart (men ikke lenger skrevet *thi*).

I denne sammenheng kan også nevnes presensformene av de ovenfor nevnte modale hjelpeverb *bør* og *må*, som i Grunnloven kan avvike i betydning fra den alminnelige bruken i moderne norsk (og bety henholdsvis 'skal' og 'ha lov til').

Gamle kulturord og betegnelser for realia, blant dem en rekke ord som refererer til foreldede institusjoner og ordninger, står uantastet, bortsett fra at ordenes ytre drakt (ortografi) justeres. Det gjøres altså intet forsøk på å erstatte slike ord med andre glosser, eventuelt finne mer moderne, selvforklarende alternativer. Grunnloven er et historisk dokument, og den fordrer iblant at leseren skaffer seg innsikt i historiske forhold.

Til denne gruppen føres følgende ord og uttrykk, som altså blir stående, men i modernisert ortografi:

anstalter, benefisert gods, boslodd, førstholdende, kjøpstad, stamhus, blandede privilegier, fristed, overøvrighet, politi, milde stiftelser, kriminal lovbook, pinlig forhør, rettens betjenter, tilendebrakt, landsloven, landvernet, hjelpetropper, linjetroppene, de lærde skoler, dispensasjoner, sportler, protektorier, oppreisninger, moratorier

Mye av dette ordstoffet befinner seg i paragrafer som er helt uten praktisk betydning i dag.

Et knippe foreldede ordstammer, avledninger og sammensetninger som har moderne, lettilgjengelige ekvivalenter, er i forslaget erstattet av disse. Eksempler (avløseren står i parentes):

*blot (bare), relativpronomenet der (som), tvende (to), trende (tre), Husinkvisitioner (husundersøkelser)*¹⁶, *Religionsøvelse (religionsutøvelse), Ansøgning om Afsked (avskjedssøknad), Gesandt (sendemann), offentlig Rolighed (offentlig ro), Søgnedag (hverdag), stedse (alltid), vorde (bli), ikkun (bare), ubeføjet (uberettiget), ubrødelig (ubrytelig), fornøden (nødvendig), erlegge (betale), erakte (finne tjenlig), erholde (få)*

¹⁶ Johs. Andenæs & Arne Fliflet: *Statsforfatningen i Norge* (10. utg. 2006), s. 407f. (kapitlet "Vernet mot vilkårlig husundersøkelse"). Jf. Jon Gisle m.fl.: *Jusleksikon* (2002), s. 128 (oppslagsordet "husundersøkelse").

Noen ord som i tidens løp har fått ny betydning, og som – for noens vedkommende – derfor kan være direkte villedende, er skiftet ut med moderne glosser (i parentes står den form ordene har fått i forslaget):

fallere (gå konkurs), imidlertid (i mellomtiden), efterlate (unnlate), fortrinlig Adgang (fortrinnsrett), forelese (opplese), udfordres (fordres).¹⁷

Ordet *Undersaat* (§ 92) har i moderne norsk fått et lett komisk anstrøk og er erstattet av (*stats*)borger.

I et tilfelle som *forefaldende* 'som foregår' (§ 74) er ordet simpelthen sløyfet; *forefaldende* tilfører ikke setningen noe substansielt innhold. [*F*]orefaldende *Forhandlinger* er i § 74 erstattet av *forhandlingene*.

Et ord som *Politi* (§ 17) har i grunnlovsspråket en annen betydning enn i våre dager, men siden det ikke lar seg gjøre å finne en kort, lettilgjengelig oversettelse, beholder forslaget dette ordet. (Men lar det få liten forbokstav.)

I § 24 heter det at kongen kan velge og avskjedige folk ved hoffet – *efter eget Godtbefindende*. Slik har det stått siden 1814, og fedrene på Eidsvoll mente naturligvis bare å gi uttrykk for at her skulle kongen stå helt fritt. I moderne språk har (*for*)*godtbefinnende* en biklang av slumpartet, kanskje skjodesløst innfall. En moderne avløser kunne være *godtykke*, men bedre (dvs. mer nøytralt) er å velge det uttrykk som Grunnloven selv bruker annetsteds, nemlig *omdømme* (jf. § 30: *efter sit eget Omdømme*).¹⁸

Ortografi, tegnsetting

Forslaget legger moderne regler til grunn for ortografi og tegnsetting:

moderne staving av fremmedord (*dispensasjoner, sivil, brevsensur, miljø, poeng*)
liten forbokstav i fellesnavn
særskrivning i tilfeller som *etter at, til stede, så snart, hvilken som helst*
øy (høytidelig) i stedet for *øi*
å (åpen, år) i stedet for *aa*
infinitivmerke *å* i stedet for *at*
ks (straks) i stedet for *x*
v i stedet for *f* i *av, avgjørelse*
t i stedet for *th* i *Stortinget*
moderne fordeling av *e/æ (velge, fastsettes, sete, lege)*
moderne fordeling av *nd/nn (alminnelig, innskrenket, bekjenne, hennes)* og *ld/ll (bifalle)*
moderne fordeling av *k/g, p/b, d/t (språk, rike, inngrep, ekteskap, åpen, møte, uten)*

¹⁷ Se Finn-Erik Vinje: *Frihetens palladium – i språklig belysning* (2002), s. 137 f.

¹⁸ *Omdømme* kan i moderne språk forekomme i to betydninger: a) 'skjønn, vurdering(sevne)'; b) 'anseelse'. I moderne dagligspråk er betydning b) dominerende, men Grunnloven holder seg til betydning a).

dobbeltkonsonant i tilfeller som *opp, flagg, fritt, rett, nytt*; majestetsflertall *Os* (§ 81) er i forslaget erstattet av *Oss*

moderne verbale kortformer: *bli* (ikke *blive*), *dra* (ikke *drage*), *ha* (ikke *have*), *ta* (ikke *tage*), *tar* (ikke *tager*)

Andre, enkeltstående endringer med modernisert ordbilde: *blant* (istf. *blandt*), *hva* (istf. *hvad*), *erhverve* (istf. *erhverve*). Som nevnt ovenfor (i kapitlet "Konservativ variant av dagens skriftnorm") er det i forslaget dessuten gjennomført skrivemåter som *etter, gjennom, mellom, seg, noen, gagnlig*.

Hva kommatering angår, er den någjeldende Grunnloven meget ujevn. I forslaget er kommatering konsekvent gjennomført etter moderne prinsipper.

Morfologi

A-former i substantiver og verb forekommer ikke, de ville ikke harmonere med den høytidelige stil som ellers er gjennomført i Grunnloven. Substantivbøyningen er for øvrig helt og holdent moderne, f.eks. *ganger, tredjedeler, lover, dører, betjenter, statsrådene, menneskerettighetene*.

Moderne enhetsformer i verbbøyningen er gjennomført. Man skjeler altså ikke mellom entall og flertall, slik den någjeldende Grunnloven gjør. I denne kongruerer verbets form med subjektet, slik at det står f.eks. *han har – de have, han kan – de kunne, han skal – de skulle*. I forslaget står det hhv. *har, kan, skal uten hensyn til om subjektet står i entall eller flertall*.

Partisipper som predikativ har ikke flertallsbøyning. Det heter i forslaget eksempelvis *forhandlingene er åpnet* (jf. *Forhandlingene ere aabnede*); *de tjenestemenn som er ansatt* (ikke: *ansatte*).

Adjektiver på *-ig* og *-lig* har i forslaget ingen in-
tetkjønnsform på *-t*; det heter således eksempelvis *et arbeidsdyktig menneske, lovlig ekteskap*.

Adverbsuffikset *-ligen* erstattes av *-lig*: *høytideligen* > *høytidelig*, *offentligen* > *offentlig*, *aarligen* > *årlig*.

Substantivsuffikset *-else* er i tre tilfeller byttet ut der en annen, synonym avledning er dominerende i moderne norsk: *Fraværelse* > *fravær*; *Nærværelse* > *nærvær*; *Sammenkaldelse* > *sammenkalling*; *Gjennemførelse* > *gjennomføring*. Derimot er *-else*-avledning naturligvis bevart ved mange verbstammer der dens posisjon er urokket i moderne norsk (*angivelse, domfellelse, edsavleggelse, iverksettelse, kjennelse, oppdragelse* o.fl.); den er bevart også i følgende tilfeller: *Udførelsen af deres Forretninger* (§ 17) > *utførelsen av deres forretninger*; *Bestyrelsen af den umyndige Konges Opdragelse* (§ 47) > *Bestyrelsen av den umyndige konges oppdragelse*.

Syntaks

Ledd- og setningsbygningen i den gjeldende Grunnloven er gjennomgående bevart i forslaget.

I enkelte tilfeller har imidlertid en omskriving til en synonym, mindre kansellispråkspreget konstruksjon vært så nærliggende at den er innført i forslaget. Jf. § 39, der det i gjeldende Grunnlov står: *Statsraadet [skal] strax udstede Indkaldelse af Stortinget*. I forslaget er dette omformet til: *Statsrådet [skal] straks sørge for å innkalle Stortinget*.

I noen tilfeller er leddfølgen justert slik at den svarer til moderne språkfølelse og skriftspråkspraksis – eksempelvis:

Valgthingene bestyres paa den Maade, som ved Lov fastsættes (§ 55) > *Valgtingene bestyres på den måte som fastsettes ved lov*;

Den Prinsesse eller Prins, som i de udi § 41 anførte Tilfælde forestaar Regjeringen, skal for Stortinget skriftlig aflægge følgende Ed (§ 44) > *Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal skriftlig aflægge følgende ed for Stortinget*;

Det skal ligeledes ved Lov bestemmes (§ 63) > *Det skal likeledes bestemmes ved lov*;

hvortil to Trediedele af Stemmerne udfordres (§ 11) > *hvortil fordres to tredjedeler av stemmene*;

de øvrige Tropper, som ikke til Linjetropper kunne henregnes (§ 25) > *de øvrige tropper som ikke kan henregnes til linjetroppene*.

En stivt skriftspråklig objektsgenitiv i § 51 er avløst av en mer moderne konstruksjon: Regler om Mandtalsførselen og om de Stemmeberettigedes Indførsel i Mandtallet fastsættes ved Lov > Regler om manntallsføringen og om innføringen av de stemmeberettigede i manntallet fastsettes ved lov.

En klart foreldet konstruksjon som den såkalte konnektive inversjon har så sterk stilvirkning at den er avløst av moderne leddstilling med rekkefølgen subjekt + verbal. Den någjeldende Grunnloven har to tilfeller (i §§ 27 og 112) av konnektiv inversjon.¹⁹

Dobbelt bestemmelse forekommer hverken i den gjeldende Grunnlovstekst eller i forslaget. Jf. den gjeldende Grunnlov § 13: *de tilstedeværende Medlemmer af Statsraadet*; i forslaget er ordlyden denne: *de tilstedeværende medlemmer av statsrådet* (altså ikke dobbelt bestemmelse: *de tilstedeværende medlemmene ...*).

Såkalt attributiv sperring²⁰ forekommer ofte i Grunnloven; uttrykkstypen er alminnelig i 1800-tallets lovspråk og juridisk-administrativ prosa. I alle former for nåtidens norsk er den trengt kraftig tilbake og erstattet av en analytisk uttrykkstype (helst med relativsetning). Når attributiv sperring forekommer i mo-

19. Jf. Finn-Erik Vinje: *Frihetens palladium – i språklig belysning* (2002), s. 124.

20. *Ibid.*, s. 123.

derne norsk, bærer den ofte preg av gammeldags målføring. Konstruksjonen har imidlertid utvilsomme fortrinn, idet den kan komprimere et komplekst betydningsinnhold og således være en egnet uttrykksstype i lovprosa.

I forslaget er tilfellene med attributiv sperring bare i få tilfeller erstattet av en mer talespråklig, analytisk konstruksjon. Den er f.eks. beholdt i § 19: *på den av Stortinget bestemte og for allmennvesenet nyttigste måte*. En eventuell omskrivning ville her bli vesentlig lengre: *på den måte som er bestemt av Stortinget, og som er den nyttigste for allmennvesenet*.

Et eksempel på omskrivning til mer moderne, talespråksnær uttrykksmåte forekommer i § 13, der den gjeldende Grunnloven har: *Alle af Kongen udfærdigede Beslutninger*. I forslaget er dette omskrevet til en forbindelse med relativsetning: *Alle de beslutninger som kongen utferdiger*. Betydningen er ikke berørt under omskrivningen. Forskjellen er stilistisk.

I § 106 forekommer i den gjeldende Grunnlov en variant av attributiv sperring med den aller sterkeste stilvirkning: *Saavel Kjøbesummer som Indtægter af det Geistligheden beneficerede Gods skal ...* En slik konstruksjon, der et indirekte objekt plasserer seg mellom den foranstilte artikkel og adjektivattributtet, forekommer meget sjelden i moderne skriftspråk og er omskrevet slik i forslaget: *Så vel kjøpesummer som inntekter av det gods som er benefisert geistligheten, skal ...*²¹ De to versjonene uttrykker det samme saksforhold.

Heller ikke følgende omskrivning til mer moderne ordlegging innebærer noen betydningsforskyvning: Kongen [...] paaser, at Religionens offentlige Lærere følge de dem foreskrevne Normer (§ 16) > ... følger de normer som er foreskrevet dem.

Hensikten med omskrivningen er her som i forslaget ellers å gjøre uttrykksmåten mer lettilgjengelig for dagens lesere.

Det adjektiviske refleksivpronomen i tredje person flertall er i forslaget *sin*, ikke *deres*: *de stemmeberettigede kan avgi sine stemmesedler*. Denne endringen er konsekvent gjennomført i forslaget. Bruken av *deres* i slike forbindelser er helt fremmed for norsk skriftspråk og har vært det på hele 1900-tallet. 1903-versjonen av Grunnloven opprettholdt *deres*, som har vært grunnlovsnorm siden. Mange språkfeil i nyere bestemmelser har skyldes usikkerhet på dette punkt.

²¹ *Benefisert gods* refererer til jordegods som fra gammel tid var henlagt til geistlige embeter med disposisjonsrett for innehaveren, etter 1809 realisert til beste for geistligheten og opplysningens fremme.

FORSLAG

Det fremmes følgende

for s l a g :

Kongeriket Norges Grunnlov skal lyde:

Kongeriket Norges Grunnlov

gitt av riksforsamlingen på Eidsvoll den 17. mai 1814, slik den lyder ifølge senere endringer, inklusive de endringer som trer i kraft den 1. oktober 2009.

A

Om statsformen og religionen

§ 1

Kongeriket Norge er et fritt, selvstendig, udelelig og uavhengelig rike. Dets regjeringsform er innskrenket og arvelig monarkisk.

§ 2

Alle innvånere i riket har fri religionsutøvelse.

Den evangelisk-lutherske religion forblir statens offentlige religion. De innvånere som bekjenner seg til den, er forpliktet til å oppdra sine barn i samme.

B

Om den utøvende makt, kongen og den kongelige familie

§ 3

Den utøvende makt er hos kongen eller hos dronningen, hvis hun har ervervet kronen etter bestemmelsene i § 6, § 7 eller § 48 i denne Grunnlov. Når den utøvende makt er hos dronningen, har hun alle de rettigheter og plikter som ifølge denne Grunnlov og landets lover innehas av kongen.

§ 4

Kongen skal alltid bekjenne seg til den evangelisk-lutherske religion og håndheve og beskytte den.

§ 5

Kongens person er hellig; han kan ikke lastes eller anklages. Ansvarligheten påligger hans råd.

§ 6

Arvefølgen er lineal, således at bare i lovlig ekteskap født barn av konge eller dronning eller av en som selv er arveberettiget, kan arve, og at den nærmere linje går foran den fjernere og den eldre i linjen foran den yngre.

Blant arveberettigede regnes også den ufødte, som straks inntar sitt tilbørlige sted i arvelinjen når han eller hun fødes til verden.

Dog tilkommer arverett ikke noen som ikke er født i rett nedstigende linje fra den sist regjerende konge eller dronning eller fra dennes bror eller søster, eller selv er dennes bror eller søster.

Når en til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse fødes, skal hans eller hennes navn og fødselstid tilkjennegis førstholdende storting og antegnes i dets protokoll.

For dem som er født tidligere enn året 1971, gjelder dog denne Grunnlovs § 6 således som den ble vedtatt den 18. november 1905. For dem som er født tidligere enn året 1990, gjelder likevel at mann går foran kvinne.

§ 7

Er ingen arveberettiget prins eller prinsesse til, kan kongen foreslå sin etterfølger for Stortinget, som har rett til å bestemme valget hvis kongens forslag ikke bifalles.

§ 8

Kongens myndighetsalder fastsettes ved lov.

Så snart kongen har oppnådd den lovbestemte alder, erklærer han seg offentlig å være myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: "Jeg lover og sverger å ville regjere kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmechtige og allvitende!"

Er intet storting på den tid samlet, nedlegges eden skriftlig i statsrådet og gjentas høytidelig av kongen på første storting.

§ 10

(Opphevet ved beslutn. 14. mars 1908.)

§ 11

Kongen skal bo innen riket, og han må ikke uten Stortingets samtykke oppholde seg utenfor riket lenger enn seks måneder ad gangen, med mindre han for sin person vil ha tapt retten til kronen.

Kongen må ikke motta noen annen krone eller regjering uten Stortingets samtykke, hvortil fordres to tredjedeler av stemmene.

§ 12

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere. Dette råd skal bestå av en statsminister og i det minste syv andre medlemmer.

Av statsrådets medlemmer skal over halvdelen bekjenne seg til statens offentlige religion.

Kongen fordeler forretningene blant statsrådets medlemmer således som han finner det tjenlig. Til å ta sete i statsrådet kan kongen ved overordentlige lei-

ligheter foruten statsrådets sedvanlige medlemmer tilkalle andre norske borgere, men ingen medlemmer av Stortinget.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikke på samme tid ha sete i statsrådet.

§ 13

Under kongens reiser innen riket kan han overdra styret av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringen i kongens navn og på hans vegne. Det skal ubrytelig etterleve så vel bestemmelsene i denne Grunnlov som de særskilte dermed overensstemmende forskrifter, som kongen meddeler i instruksjon.

Forretningene avgjøres ved stemmegivning, hvorved i tilfelle av stemmelikhet statsministeren eller i dennes fravær det første av de tilstedeværende medlemmer av statsrådet har to stemmer.

Om de saker som statsrådet således avgjør, har det å gi innberetning til kongen.

§ 14

Kongen kan beskikke statssekretærer til å bistå statsrådets medlemmer under utførelsen av deres forretninger utenfor statsrådet. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av statsrådet som han eller hun er knyttet til, i den utstrekning vedkommende bestemmer.

§ 15

Enhver som er medlem av statsrådet, har plikt til å innlevere sin avskjedssøknad etter at Stortinget har fattet beslutning om mistillit til vedkommende statsråd alene eller til det samlede statsråd.

Kongen er forpliktet til å innvilge en slik avskjedssøknad.

Når Stortinget har fattet beslutning om mistillit, kan bare de forretninger utføres som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

§ 16

Kongen anordner all offentlig kirke- og gudstjeneste og alle møter om religionssaker og påser at religionens offentlige lærere følger de normer som er foreskrevet dem.

§ 17

Kongen kan gi og oppheve anordninger som angår handel, toll, næringsveier og politi; dog må de ikke stride mot konstitusjonen og de lover som Stortinget har gitt i samsvar med de etterfølgende §§ 76, 77, 78 og 79. De gjelder provisorisk til neste Storting.

§ 18

Kongen lar i alminnelighet innkreve de skatter og avgifter som Stortinget pålegger.

§ 19

Kongen våker over at statens eiendommer og regaler anvendes og bestyres på den av Stortinget bestemte og for allmennvesenet nyttigste måte.

§ 20

Kongen har rett til i statsrådet å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge om han eller hun vil motta kongens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

I de saker som Stortinget anlegger for Riksretten, kan ingen annen benådning finne sted enn fritak for idømt livsstraff, med mindre Stortinget har gitt sitt samtykke til det.

§ 21

Kongen velger og beskikker, etter å ha hørt sitt statsråd, alle sivile, geistlige og militære embetsmenn. Disse skal før beskikkelse finne sted, sverge eller, hvis de ved lov er fritatt for edsavleggelse, høytidelig tilsi konstitusjonen og kongen lydighet og troskap; dog kan de embetsmenn som ikke er norske borgere, ved lov fritas for denne plikt. De kongelige prinser må ikke bekle sivile embeter.

§ 22

Statsministeren og statsrådets øvrige medlemmer samt statssekretærene kan uten foregående dom avskjediges av kongen etter at han har hørt statsrådets betenkning derom. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved statsrådets kontorer eller ved diplomatiet eller konsulatvesenet, sivile og geistlige overøvrighetspersoner, sjefene for regimenter og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip. Hvorvidt pensjon bør tilstås de således avskjedigede embetsmenn, avgjøres av det neste storting. I mellomtiden nyter de to tredjedeler av sin tidligere gasje.

Andre embetsmenn kan bare suspenderes av kongen og skal da straks tiltales for domstolene. Men de må ikke avsettes uten etter dom og heller ikke forflyttes mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan uten foregående dom avskjediges når de har nådd en aldersgrense fastsatt ved lov. Det kan bestemmes ved lov at visse embetsmenn, som ikke er dommere, kan utnevnes på åremål.

§ 23

Kongen kan meddele ordener til hvem han ønsker, til belønning for utmerkede fortjenester, og dette må offentlig kunngjøres. Men kongen kan ikke meddele annen rang eller tittel enn den som følger med ethvert embete. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, ei heller medfører den fortrinnsrett til statens embeter. De embetsmenn

som avskjediges i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder likevel ikke statsrådets medlemmer eller statssekretærene.

Ingen personlige eller blandede arvelige privilegier må tilstås noen for ettertiden.

§ 24

Kongen velger og avskjediger etter eget omdømme sin hoffstat og sine hoffbetjenter.

§ 25

Kongen har høyeste befaling over rikets land- og sjømakt. Den må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt hjelpetropper imot fiendtlig overfall, må gis adgang til riket uten Stortingets samtykke.

Landvernet og de øvrige tropper som ikke kan henregnes til linjetroppene, må aldri uten Stortingets samtykke brukes utenfor rikets grenser.

§ 26

Kongen har rett til å innkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve forbund, sende og motta sendemenn.

Traktater om saker som er av særlig stor viktighet, og i alle tilfeller traktater hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendiggjør en ny lov eller stortingsbeslutning, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil.

§ 27

Alle statsrådets medlemmer skal, når de ikke har lovlig forfall, være nærværende i statsrådet. Ingen beslutning må tas der når ikke over halvdel av antall medlemmer er til stede.

Et medlem av statsrådet som ikke bekjenner seg til statens offentlige religion, deltar ikke i behandlingen av de saker som angår statskirken.

§ 28

Forestillinger om embetsutnevnelser og andre saker av viktighet skal foredras i statsrådet av det medlem til hvis fag de hører, og sakene skal ekspederes av ham eller henne i overensstemmelse med den beslutning som er tatt i statsrådet. Dog kan egentlige militære kommandosaker, i den utstrekning som kongen bestemmer, unntas fra behandling i statsråd.

§ 29

Forbyr lovlig forfall en statsråd å møte og foredra de saker som hører til hans eller hennes fag, skal disse foredras av en annen statsråd som kongen konstituerer.

Hindres så mange ved lovlig forfall fra å møte at ikke mer enn halvdelen av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal andre menn eller kvinner i nødvendig antall konstitueres til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet føres protokoll over alle de saker som der forhandles. De diplomatiske saker som i statsrådet besluttes hemmeligholdt, innføres i en egen protokoll. På samme måte forholdes med de militære kommandosaker som i statsrådet besluttes hemmeligholdt.

Enhver som har sete i statsrådet, er pliktig til med frimodighet å si sin mening, som kongen er forpliktet til å høre. Men det er denne forbeholdt å fatte beslutning etter sitt eget omdømme.

Finner noe medlem av statsrådet at kongens beslutning er stridende mot statsformen eller rikets lover, er det en plikt å gjøre kraftige motforestillinger samt å tilføye sin mening i protokollen. Den som ikke slik har tilkjennegitt sin protest, anses å ha vært enig med kongen og er ansvarlig for dette, således som siden bestemmes, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle de beslutninger som kongen utferdiger, skal kontrasieres for å være gyldige. I militære kommandosaker kontrasieres beslutningene av den som har foredratt sakene, men ellers av statsministeren eller, hvis han eller hun ikke har vært til stede, av det første av statsrådets tilstedeværende medlemmer.

§ 32

De beslutninger som fattes av regjeringen under kongens fravær, utferdiges i kongens navn og undertegnes av statsrådet.

§ 33

(Opphevet ved beslutn. 12. aug. (24. okt.) 1908.)

§ 34

Kongen gir bestemmelser om titler for dem som er arveberettiget til kronen.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, er han eller hun berettiget til å ta sete i statsrådet, dog uten stemme eller ansvar.

§ 36

En til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse må ikke gifte seg uten kongens tillatelse. Heller ikke må han eller hun motta noen annen krone eller regjering uten kongens og Stortingets samtykke. Til

Stortingets samtykke fordres to tredjedeler av stemmene.

Handler han eller hun i strid med dette, taper vedkommende så vel som etterkommerne retten til Norges trone.

§ 37

De kongelige prinser og prinsesser skal for sine personer ikke stå til ansvar for andre enn kongen eller hvem han forordner til dommer over dem.

§ 38

(Opphevet ved beslutn. 18. nov. 1905.)

§ 39

Dør kongen og tronfølgeren ennå er umyndig, skal statsrådet straks sørge for å innkalle Stortinget.

§ 40

Inntil Stortinget er forsamlet og har anordnet regjeringen under kongens mindreårighet, forestår statsrådet rikets bestyrelse med iakttagelse av Grunnloven.

§ 41

Er kongen fraværende fra riket uten å være i felt, eller er han så syk at han ikke kan ivareta regjeringen, skal den som er nærmest arveberettiget til tronen, forestå regjeringen som kongemaktens midlertidige utøver, så fremt han eller hun har oppnådd den for kongen fastsatte myndighetsalder. I motsatt fall forestår statsrådet rikets bestyrelse.

§ 42

(Opphevet ved beslutn. 18. nov. 1905.)

§ 43

Valget av formyndere som skal bestyre regjeringen for den umyndige konge, skal foretas av Stortinget.

§ 44

Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal avlegge følgende ed for Stortinget: "Jeg lover og sverger å ville forestå regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!"

Holdes ikke storting på den tid, nedlegges eden i statsrådet og tilstilles siden neste storting.

Den prins eller prinsesse som en gang har avlagt eden, gjentar den ikke senere.

§ 45

Så snart formyndernes statsstyrelse opphører, skal de overfor kongen og Stortinget avlegge regnskap for den.

§ 46

Unnlater vedkommende i overensstemmelse med § 39 straks å sammenkalle Stortinget, da påligger det Høyesterett som en ubetinget plikt så snart fire uker er forløpt, å foranstalte denne sammenkalling.

§ 47

Bestyrelsen av den umyndige konges oppdragelse bør, hvis begge foreldrene er døde og ingen av dem har etterlatt noen skriftlig bestemmelse derom, fastsettes av Stortinget.

§ 48

Er kongestammen utdødd og ingen tronfølger utkåret, da skal en ny konge eller dronning velges av Stortinget. I mellomtiden forholdes med den utøvede makt etter § 40.

C

Om borgerrett og den lovgivende makt

§ 49

Folket utøver den lovgivende makt ved Stortinget.

§ 50

Stemmeberettigede ved stortingsvalg er de norske borgere, menn eller kvinner, som senest i det år valgtinget holdes, har fylt 18 år.

I hvilken utstrekning dog norske borgere som på valgdagen er bosatt utenfor riket, men oppfyller foranstående betingelser, er stemmeberettigede, fastsettes ved lov.

Regler om stemmerett for ellers stemmeberettigede personer som på valgdagen åpenbart lider av alvorlig sjelelig svekkelse eller nedsatt bevissthet, kan fastsettes ved lov.

§ 51

Regler om manntallsføringen og om innføringen av de stemmeberettigede i manntallet fastsettes ved lov.

§ 52

(Opphevet ved grlbest. 26. okt. 1954.)

§ 53

Stemmerett tapes

- a) ved domfellelse for straffbare handlinger overensstemmende med hva som bestemmes i lov derom,

- b) ved å gå i fremmed makts tjeneste uten regjeringens samtykke.

§ 54

Valgtingene holdes hvert fjerde år. De skal være tilendebrakt innen september måneds utgang.

§ 55

Valgtingene bestyres på den måte som ved lov fastsettes. Stridigheter om stemmerett avgjøres av valgstyret, hvis kjennelse kan innankes for Stortinget.

§ 56

(Opphevet ved grlbest. 23. mars 1972.)

§ 57

Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge, fastsettes til 169.

Riket inndeles i 19 valgdistrikter.

150 av stortingsrepresentantene blir å velge som distriktsrepresentanter og de øvrige 19 som utjevningsrepresentanter.

Ethvert valgdistrikt skal ha 1 utjevningsmandat.

Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge fra hvert valgdistrikt, bestemmes på grunnlag av en beregning av forholdet mellom hvert distrikts antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innvånere samt dets areal, når hver innvåner gir 1 poeng og hver kvadratkilometer gir 1,8 poeng. Beregningen blir å foreta hvert 8. år.

Nærmere bestemmelser om rikets inndeling i valgdistrikter og stortingsmandatenes fordeling på valgdistrikter fastsettes ved lov.

§ 58

Valgtingene avholdes særskilt for hver kommune. På valgtingene stemmes det direkte på stortingsrepresentanter med vararepresentanter for hele valgdistriktet.

§ 59

Valget av distriktsrepresentanter foregår som forholdstallsvalg, og mandatene fordeles mellom partiene etter nedenstående regler.

De sammenlagte stemmetall for hvert parti innenfor de enkelte valgdistrikter blir å dele med 1,4; 3; 5; 7 og således videre inntil stemmetallet er delt så mange ganger som det antall mandater vedkommende parti kan forventes å få. Det parti som etter det foranstående får den største kvotient, tildeles det første mandat, mens det neste mandat tilfaller det parti som har den nest største kvotient, og således videre inntil alle mandater er fordelt.

Listeforbund er ikke tillatt.

Utjevningsmandatene fordeles mellom de i utjevnningen deltagende partier på grunnlag av forholdet mellom de sammenlagte stemmetall for de enkelte partier i hele riket i det øyemed å oppnå størst mulig forholdsmessighet partiene imellom. Ved en tilsvarende anvendelse for hele riket og for de i utjevnningen deltagende partier av reglene om fordeling av distriktsmandatene angis hvor mange stortingsmandater hvert parti i alt skal ha. Partiene får seg deretter tildelt så mange utjevningsmandater at de til sammen med de allerede tildelte distriktsmandater utgjør et så stort antall stortingsmandater som vedkommende parti etter den foranstående angivelse skal ha. Har et parti allerede ved fordelingen av distriktsmandatene fått et større antall mandater enn hva det etter foranstående angivelse skal ha, skal det foretas ny fordeling av utjevningsmandatene utelukkende mellom de andre partier, således at det bortses fra det stemmetall og de distriktsmandater som det førstnevnte parti har oppnådd.

Intet parti kan tildeles noe utjevningsmandat med mindre det har fått minst 4 prosent av det samlede stemmetall for hele riket.

Nærmere bestemmelser om fordelingen av partiens utjevningsmandater på valgdistriktene fastsettes ved lov.

§ 60

Hvorvidt og under hvilke former de stemmeberettede kan avgi sine stemmesedler uten personlig fremmøte på valgtingene, bestemmes ved lov.

§ 61

Ingen kan velges til representant uten å være stemmeberettiget.

§ 62

De tjenestemenn som er ansatt ved statsrådets kontorer, statssekretærene og de politiske rådgivere unntatt, kan ikke velges til representanter. Det samme gjelder Høyesteretts medlemmer og de tjenestemenn som er ansatt ved diplomatiet eller konsulatvesenet.

Statsrådets medlemmer kan ikke møte som representanter på Stortinget så lenge de har sete i statsrådet. Heller ikke kan statssekretærene møte som representanter så lenge de bekler sine embeter, og de politiske rådgivere ved statsrådets kontorer kan ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine stillinger.

§ 63

Enhver som velges til representant, er pliktig til å motta valget, med mindre

a) han eller hun er valgt utenfor det valgdistrikt der vedkommende er stemmeberettiget,

b) han eller hun har møtt som representant på alle storting etter forrige valg,

c) (opphevet)

d) han eller hun er medlem av et politisk parti og er valgt på en valgliste som utgår fra et annet parti.

Regler for innen hvilken tid og på hvilken måte den som har rett til å nekte valg, skal gjøre denne rett gjeldende, fastsettes ved lov.

Det skal likeledes bestemmes ved lov innen hvilken tid og på hvilken måte en som velges til representant for to eller flere valgdistrikter, skal avgi erklæring om hvilket valg han eller hun vil motta.

§ 64

De valgte representanter forsynes med fullmakter hvis lovlighet bedømmes av Stortinget.

§ 65

Enhver representant og innkalt vararepresentant får av statskassen godtgjørelse bestemt ved lov for reiseomkostninger til og fra Stortinget og fra Stortinget til sitt hjem og tilbake igjen under ferier av minst 14 dagers varighet.

Dessuten tilkommer det ham eller henne godtgjørelse, bestemt ved lov, for vedkommendes deltagelse i Stortinget.

§ 66

Representantene er på sin reise til og fra Stortinget samt under sitt opphold der befriet fra personlig heftelse, med mindre de gripes i offentlige forbrytelser. Heller ikke kan de utenfor Stortingets forsamlinger trekkes til ansvar for sine ytrede meninger der. Etter den der vedtatte orden er enhver pliktig til å rette seg.

§ 67

De på forannevnte måte valgte representanter utgjør kongeriket Norges Storting.

§ 68

Stortinget trer sammen i alminnelighet den første hverdag i oktober måned hvert år i rikets hovedstad, med mindre kongen på grunn av overordentlige omstendigheter, for eksempel fiendtlig innfall eller smittsom syke, bestemmer en møtested i en annen kjøpstad i riket. En slik bestemmelse må da betimelig bekjentgjøres.

§ 69

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av kongen dersom han finner det nødvendig.

§ 70

(Opphevet ved grlbst. 13. juli 1990 nr. 550.)

§ 71

Stortingets medlemmer fungerer i sammenhengende fire år.

§ 72

(Opphevet ved grlbest. 13. juli 1990 nr. 550.)

§ 73

Stortinget utnevner en president, fem visepresidenter og to sekretærer. Storting kan ikke holdes med mindre minst halvdelen av dets medlemmer er til stede. Grunnlovsforslag kan behandles bare dersom minst to tredjedeler av Stortingets medlemmer er til stede.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner kongen eller den han beskikker, dets forhandlinger med en tale der han underretter det om rikets tilstand og de forhold som han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot. Ingen deliberasjon må finne sted i kongens nærvær.

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og på linje med dets egne medlemmer, dog uten å avgi stemme, delta i forhandlingene for så vidt disse holdes for åpne dører, men i de saker som forhandles for lukkede dører, bare for så vidt Stortinget måtte tilstede det.

§ 75

Det tilkommer Stortinget

- a) å gi og oppheve lover; å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder, som dog ikke gjelder ut over 31. desember i det nærmest påfølgende år, med mindre de uttrykkelig fornyes av et nytt storting;
- b) å oppta lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med rikets pengevesen;
- d) å bevilge de pengesummer som er nødvendige for å dekke statens utgifter;
- e) å bestemme hvor mye som årlig skal utbetales kongen til hans hoffstat, og fastlegge den kongelige families apanasje, som imidlertid ikke må bestå i faste eiendommer;
- f) å la seg forelegge statsrådets protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;
- g) å la seg meddele de forbund og traktater som kongen på statens vegne har inngått med fremmede makter;
- h) å kunne fordre enhver til å møte for seg i statssaker, kongen og den kongelige familie unntatt; dog gjelder denne unntagelse ikke for de kongelige prinser og prinsesser for så vidt de måtte bekle embeter;

- i) å revidere midlertidige gasje- og pensjonslister og gjøre de forandringer i dem som Stortinget finner nødvendige;
- j) å utnevne fem revisorer som årlig skal gjennomse statens regnskaper og bekjentgjøre ekstrakter av dem ved trykken; regnskapene skal tilstilles disse revisorer innen seks måneder etter utgangen av det år som Stortingets bevilgninger er gitt for; samt å treffe bestemmelser angående ordningen av desisjonsmyndigheten overfor statens regnskapsbetjenter;
- k) å utnevne en person som ikke er medlem av Stortinget, til på en måte som er nærmere bestemt i lov, å ha innseende med den offentlige forvaltning og alle som virker i dens tjeneste, for å søke å sikre at det ikke øves urett mot den enkelte borger;
- l) å naturalisere fremmede.

§ 76

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget enten av dets egne medlemmer eller av regjeringen ved en statsråd.

Etter at forslaget der er antatt, skal ny deliberasjon finne sted i Stortinget, som enten godkjenner eller forkaster det. I siste tilfelle skal forslaget, med de av Stortinget tilføyde anmerkninger, på ny tas under overveielse av Stortinget, som enten henlegger forslaget eller antar det med de nevnte anmerkninger.

Mellom hver slik deliberasjon må det gå minst tre dager.

§ 77

Når en lovbeslutning to på hinannen følgende ganger er bifalt av Stortinget, sendes det til kongen med anmodning om hans sanksjon.

§ 78

Godtar kongen lovbeslutningen, forsyner han den med sin underskrift, hvorved den blir lov.

Godtar han den ikke, sender han den tilbake til Stortinget med den erklæring at han for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere den. I dette tilfelle må beslutningen ikke mer av det da samlede storting forelegges kongen.

§ 79

Er en lovbeslutning blitt uforandret antatt av to storting, sammensatt etter to på hinannen følgende valg og innbyrdes adskilt ved minst to mellomliggende storting, uten at avvikende lovbeslutning i mellomtiden fra den første til den siste antagelse er fattet av noe storting, og den da forelegges kongen med begjæring om at Hans Majestet ikke vil nekte en lovbeslutning sin sanksjon, som Stortinget etter det modeste overlegg anser for gagnlig, så blir den lov selv

om kongens sanksjon ikke påfølger innen Stortinget adskilles.

§ 80

Stortinget forblir samlet så lenge det finner det nødvendig, og innstiller forhandlingene når det har tilendebrakt sine forretninger.

I overensstemmelse med Stortingets forretningsorden kan forhandlingene gjenopptas, men de opphører senest siste hverdag i september måned.

Innen denne tid meddeler kongen sin resolusjon på de lovbeslutninger som ikke allerede er avgjort, ved enten å stadfeste eller å forkaste dem. Alle de som han ikke uttrykkelig antar, anses for av ham å være forkastet.

§ 81

Alle lover (de i § 79 unntatt) utferdiges i kongens navn, under Norges rikets segl og i følgende uttrykk: "Vi N.N. gjør vitterlig: at Oss er blitt forelagt Stortingets beslutning, av dato saalydende: (her følger beslutningen). Ti har Vi antatt og bekreftet, likesom Vi herved antar og bekrefter samme som lov, under Vår hånd og rikets segl."

§ 82

Regjeringen skal meddele Stortinget alle de opplysninger som er nødvendige for behandlingen av de saker den fremlegger. Intet medlem av statsrådet må fremlegge uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

§ 83

Stortinget kan innhente Høyesteretts betenkning om juridiske emner.

§ 84

Stortinget holdes for åpne dører, og dets forhandlinger kunngjøres ved trykken, unntatt i de tilfeller hvor det motsatte bestemmes ved stemmeflertall.

§ 85

Den som adlyder en befaling hvis hensikt er å forstyrre Stortingets frihet og sikkerhet, gjør seg derved skyldig i forræderi mot fedrelandet.

D

Om den dømmende makt

§ 86

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets medlemmer for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

De nærmere regler for Stortingets påtale etter denne paragraf fastsettes ved lov. Dog kan det ikke settes kortere foreldelsesfrist enn 15 år for adgangen til å gjøre ansvar gjeldende ved tiltale for Riksretten.

Dommere i Riksretten er 6 medlemmer valgt av Stortinget og de 5 etter embetsalder eldste, fast utnevnte medlemmer av Høyesterett, deriblant Høyesteretts justitiarius. Stortinget velger medlemmene og stedfortrederne for 6 år. Et medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten. I Riksretten har Høyesteretts justitiarius forsetet.

Den som har tatt sete i Riksretten som valgt av Stortinget, uttrer ikke av retten om den tid han eller hun er valgt for, utløper før Riksrettens behandling av saken er tilendebrakt. Heller ikke en høyesterettsdommer som er medlem av Riksretten, uttrer av retten selv om han eller hun fratrer som medlem av Høyesterett.

§ 87

De nærmere forskrifter om sammensetningen av Riksretten og saksbehandlingen fastsettes ved lov.

§ 88

Høyesterett dømmer i siste instans. Dog kan innskrenkninger i adgangen til å få Høyesteretts avgjørelse bestemmes ved lov.

Høyesterett skal bestå av en justitiarius og minst fire andre medlemmer.

§ 89

(Opphevet ved grlbest. 17. des. 1920; jf. grlbest. 7. juli 1913.)

§ 90

Høyesteretts dommer kan i intet tilfelle påankes.

§ 91

Ingen kan beskikkes til medlem av Høyesterett før han eller hun er 30 år gammel.

E

Alminnelige bestemmelser

§ 92

Til embeter i staten må utnevnes bare de norske borgere, menn eller kvinner, som taler landets språk, samt

- a) enten er født i riket av foreldre som på det tidspunkt var norske statsborgere,
- b) eller er født i utlandet av norske foreldre som på den tid ikke var statsborgere i noe annet land,
- c) eller heretter oppholder seg i riket i ti år,
- d) eller blir naturalisert av Stortinget.

Dog kan andre beskikkes til lærere ved Universitetet og de lærde skoler, til leger og til konsulere på fremmede steder.

§ 93

For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels flertall samtykke i at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, på et saklig begrenset område skal ha rett til å utøve beføyelser som etter denne Grunnlov ellers tilligger statens myndigheter, dog ikke beføyelse til å forandre denne Grunnlov. Når Stortinget skal gi sitt samtykke, bør, som ved behandling av grunnlovsforslag, minst to tredjedeler av dets medlemmer være til stede.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke ved deltagelse i en internasjonal sammenslutning hvis beslutninger bare har rent folkerettslig virkning for Norge.

§ 94

En ny alminnelig sivil og kriminal lovbok skal sørges utgitt på første eller, om dette ikke er mulig, på annet ordentlige storting. Inntil da blir statens någjeldende lover i kraft, for så vidt de ikke strider mot denne Grunnlov eller de provisoriske anordninger som i mellomtiden måtte bli gitt.

De nåværende permanente skatter vedblir likeledes til neste storting.

§ 95

Ingen dispensasjoner, protektorier, moratorier eller oppreisninger må bevilges etter at den nye alminnelige lov er satt i kraft.

§ 96

Ingen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom. Pinlig forhør må ikke finne sted.

§ 97

Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft.

§ 98

Med sportler som betales til rettens betjenter, bør ingen avgifter til statskassen være forbundet.

§ 99

Ingen må fengslig anholdes uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som loven foreskriver. For uberettiget arrest eller ulovlig opphold står vedkommende den fengslede til ansvar.

Regjeringen er ikke berettiget til anvendelse av militær makt mot statens borgere, uten etter de i lovgivningen bestemte former, med mindre noen for-

samling måtte forstyrre den offentlige ro og den ikke øyeblikkelig adskilles etter at de artikler i landsloven som angår opprør, tre ganger er opplest for den av den sivile øvrighet.

§ 100

Ytringsfrihet bør finne sted.

Ingen kan holdes rettslig ansvarlig for å ha meddelt eller mottatt opplysninger, ideer og budskap med mindre det lar seg forsvare holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelse i sannhetsøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Det rettslige ansvar bør være foreskrevet i lov.

Frimodige ytringer om statsstyret og hvilken som helst annen gjenstand er tillatt for enhver. Det kan bare settes klart definerte grenser for denne rett der særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelse.

Forhåndssensur og andre forebyggende forholdsregler kan ikke benyttes med mindre det er nødvendig for å beskytte barn og unge mot skadelig påvirkning fra levende bilder. Brevsensur kan ikke settes i verk uten i anstalter.

Enhver har rett til innsyn i statens og kommunenes dokumenter og til å følge forhandlingene i rettsmøter og folkevalgte organer. Det kan i lov fastsettes begrensninger i denne rett ut fra hensyn til personvern og av andre tungtveiende grunner.

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale.

§ 101

Nye og bestandige innskrenkninger i næringsfriheten må ikke tilstedes noen for fremtiden.

§ 102

Husundersøkelser må ikke finne sted unntatt i kriminelle tilfeller.

§ 103

Fristed innrømmes ikke dem som heretter går konkurs.

§ 104

Jord og boslodd kan ikke forbrytes.

§ 105

Fordrer statens tarv at noen må avgi sin rørlige eller urørlige eiendom til offentlig bruk, så bør han eller hun ha full erstatning av statskassen.

§ 106

Så vel kjøpesummer som inntekter av det gods som er benefisert geistligheten, skal bare anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme.

Milde stiftelsers eiendommer skal bare anvendes til gagn for disse.

§ 107

Odels- og åsetesretten må ikke oppheves. De nærmere betingelser for hvordan den skal bestå til støtte for staten og til gagn for landallmuen, fastsettes av det første eller annet følgende storting.

§ 108

Ingen grevskaper, baronier, stamhus og fideikommissar må for ettertiden opprettes.

§ 109

Enhver statens borger er i alminnelighet like forpliktet til i en viss tid å verne om sitt fedreland, uten hensyn til fødsel eller formue.

Anvendelsen av denne grunnsetning og de innskrenkninger den bør undergå, bestemmes ved lov.

§ 110

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan skaffe seg utkomme ved sitt arbeid.

Nærmere bestemmelser om ansattes medbestemmelsesrett på sin arbeidsplass fastsettes ved lov.

§ 110 a

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

§ 110 b

Enhver har rett til et miljø som sikrer sunnhet, og til en natur hvis produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en lang-

siktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

For å ivareta denne rett i henhold til foregående ledd er borgerne berettiget til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen.

Statens myndigheter gir nærmere bestemmelser for å gjennomføre disse grunnsetninger.

§ 110 c

Det påligger statens myndigheter å respektere og sikre menneskerettighetene.

Nærmere bestemmelser om gjennomføringen av traktater herom fastsettes ved lov.

§ 111

Det norske flaggs form og farger bestemmes ved lov.

§ 112

Viser erfaring at noen del av denne kongeriket Norges Grunnlov bør forandres, skal forslag derom fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres ved trykken. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte forandring bør finne sted eller ei. Dog må en slik forandring aldri motsi denne Grunnlovs prinsipper, men bare angå slike modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke forandrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget bør være enige i en slik forandring.

En således vedtatt grunnlovsbestemmelse underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring ved trykken som gjeldende bestemmelse i kongeriket Norges Grunnlov.

15. september 2008

Carl I. Hagen

Finn-Erik Vinje

Vedtatt til fremsettelse

30. september 2008

Carl I. Hagen

Referert i Stortingets møte 30. september 2008.

"Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg."

Thorbjørn Jagland
president

Signe Øye
sekretær